

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. VIII. Effecta legis exposita & officia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

Non facile
amittitur.

Abusus pri-
uilegiorum.

Principat⁹
visfrangi-
tur dū dan-
tur priuile-
gia multa.

Omnis lex
præceptum
habet.

Calumniam
quidam hu-
mana lege
obligari nos
negant.

reuerentia
a Deo est.

ro externo tantum amittitur, non in conscientia, nisi certis in casibus alio modo sit à iure dispositum. Quarto, non amittitur per vsum contrarium, quoad totam facultatē, quā videatur tacite renunciatio. Denique amittitur per abusum, ut dictū est de asylo. sed in his omnib. est difficillimū priuilegiatos, vel corrigere, vel ablato priuilegio ad cōmunem legē reducere.

§. 5. Abusus priuilegii multiplex est; 1. cum te ipsa plus sit quam concessum est. Ut cum principi ius datū est scribere militem pro defensione territorii, ipse eos contra vicinos, quibus cū iure conferere pōt, colligit. 2. cum vsum priuilegii vertit in occasionē facinororum, de asylo iure dictum est. Quod et hodie cernimus; illis in vrbib. cædes plurimas fieri vbi asyla homicidis cōstitutā sunt; quæ tñ ciues tuetur, adeo ut sine seditio- ne vix tolli possē videantur. 3. Abusus priuilegiorum est maxime vñtatus, qui repugnat priuilegiorum fini. Qualis est hodie in Ecclesiis, vt biennale studiū in Academia absoluat, in quo fere satis est, in Academi- am inscriptum esse, nulla nō ēte extra vrbē Academi- cam egisse; de studio, moribusq; minima est inquisitio. Simile priuilegium est, vt qui ad Epistol. venerint, cū in Choro canitur, distributiones accipiant, q; in gra- tiam eorum, qui occupati vel serui venire, vel citius exire coguntur. At nunc illius priuilegii abusus ille est, vt ante epist. & post eam in porticu, & templo diuer- sentur, non sine populi Christiani scandalo, ad epist. subito veniant, quasi conducti sint non ad orandum, sed oīa alia tractanda, & irreligiose confabulationis pramium petant. Hisce abusus priuilegia amittuntur. Vere S. Aug. ser. 2. 47. de temp. iudicio legum iure obrepta dignitate deicitur, qui priuilegio sibi concesso abuti- tur. Verum difficulter auferuntur, nec sine cōmotio- ne populi, idcirco caute agendum est, ne dentur; Non est aut difficile sub vmbra priuilegii multo plura agere, quam priuilegii vires ferant. Deniq; ita cenleo; Eum qui multa priuilegia, immunitatēq; concedit, vim & neruos principatus incidere, seditionibus ma- teriā præbere. Cives & subditos cōtra iustitiā ac rem- pub. amare. Cum aut multus sit priuilegiorū abusus, necesse est eū, qui paucis gratificando, multos grauauit, nunc eisdē aut eorū successores graui offendere.

CAPVT VIII.

Effecta legis exposita & officia.

§. 1. Prime dictum est à Theophrasto. οὐδὲν ὀνεί-
δ' ἀδελφῶν δὲ οὐκ ἔστι. Boni paucis indigent legib.
Causa est, quia se ipsi in plurimis dirigunt, & natura docentur agere ea quæ leges sunt, plurimis egent ma-
li, de quibus recte Seneca; Misera est innocentia, ad legem bonū esse. Bonos dirigit virtus legē præueniens, malos lex à flagitio deterret, dirigitq; ad virtutē. Primū itaq; munus est legis dirigere Rep. & omnes in Rep. ciues.

§. 2. Alterum officium legis est præcipere. Essentia legis in eo consistit, vt præcipiat, nec enim lex est, nisi præcipiat. Præcipiendo etiam verat contraria, & cum adiaphora permittit, libertatem in vtramq; partem esse præcipit, & impedimenta verat.

§. 3. Poena ēte legis effectus, de qua posterius dicendum est. Vere Modest. l. 7. de legib. Legi virtus, hæc est imperare, vetare, permittere, punire, & pmo officere. Quæ clara sunt. sed de primario effectū legis agendum est.

§. 4. Primarius effectus legis est obligare: de qua Soarez l. 3. multiq; alij, sed nostra tempora eos vide- runt doctores, qui cum humane legis obligationem tollant, omnem ē Repub. ordinem, pacem, magistrat- tus auctoritatem magna temeritate conuellunt. De quo nos hunc in modum statuimus.

§. 5. Potestatem ferendi leges non modo à Deo ef-
fe, sed etiā a pōtēss & immediate à Deo proficisci. Non est enim potestas nisi à Deo. Id vero indicant, tum alij a-
ctus, tum vero punitio, quæ est corporum, præcipue mortis, quæ homini non pōt nisi à Deo concessa esse.

Cum vero in vnum corpus politicum homines con-
ueniunt, non possunt impedire, quo minus sit illa po-
testas inter illos; nam per modum naturalis affectio-
nis & proprietatis enascitur. Quisque enim natura sua ad societatem huiusmodi adeundam aptus est; cum vero Respublica constituta est, in eius est pote-
state regimen monarchicum, vel aristocraticum, vel populi politiam instituere, atq; ita Respublica à Deo primo & immediate, magistratus ab eā designati, à Deo mediate, à populo immediate potestatem ha-
bent, quæ ex natura rei, est tota in communitate pri-
mo, & immediate. Quod si tamen regem reuelatio-
ne, & iussu suo Deus constituat, aut si legitime aliquā Rempubl. rex quispiam bello subdiderit, potestatem à populo non dicitur habere. A Deo tamen est pote-
stas regum etiam aliorum; quia illam vt legitimam approbat, deinde Reipubl. mentem flexit, vt regem eligeret; deniq; quia dum rex constitutus est, iam Dei vices gerit, maior regno suo, & Respublica quæ se illi subiecit, imperat, legesq; scribit. Et digna Imperatore vox est ad milites rebelles. Fuisse in potestate eorum non eligere, nunc cum elegerint, parendum esse.

§. 6. Hæc potestas esse potest, & frequentissime est etiam in hominibus iniustis. ita iam olim Ecclesia, & omnia iura contra Viclefū, & Hussū iudicant.

§. 7. Leges ciuiles à Deo auctore, & à fidei magi-
stratu dirigi non modo ad temporalem, sed etiam æ-
ternam felicitatem, legesq; ciuiles, habere finem Rei-
publ. totius, & societatis humane perfectæ, & singu-
lorum hominum, vt eius membra sunt, felicitatem.

§. 8. Lex ciuilis circa actus externos duntaxat ver-
satur; Internæ enim cogitationes, voluntatesq; à solo Deo iudicantur, nec iudici obnoxia sunt seculari; quia natura sua occultæ sunt, ideo nec contra eos ci-
tari testes, nec legibus agi potest, multo minus est in legistatōe potestas coactiua, vt amare, odisse, crede-
re, sperare adigat. Quibus enim fiduculis hominem coges, vt te diligat? Recte igitur statuunt Romanæ leges. Nudam cogitationem non puniendam, si non exierit vo-
luntas cogitationis fines. Ea enim facinora iudices corri-
gunt, quorum plenam probationem habent, cogita-
tiones illi relinquit, qui scrutatur corda & renes, qui illis præceptum dedit; Non concupisces. Apud iudicem qui conuictus non est, innocens est. Deus autem qui interest cordium actionibus, earū quoq; vindictam minatur; Vt qui cogitat mala in cordibus vestris. c. li quis. 15. q. 1. illicitas. §. veritas, de officio prædicatoris. l. fin. c. de probat. can. cogitatio. & de pœn. dist. 1. & can. si quan-
doque 15. quæst. 6. can. si omnia. 6. q. 1.

§. 9. Si itaq; cogitationis occultæ suspicio sit iura-
mento purgatio instituitur. Host. in can. licet. de reg. iur. Si vero occultæ machinationes eruperint, malitia voluntatis punitur, nō exitus. Voluntas n. cognita, p facto est iudici. Itaq; qui impudicos animos facere nititur, lege tenetur, qui virginē affectatus fuerit, lege corruptoris ac-
ceritur. Exempla producit insignia Pet. Greg. in syn-
tagmate iuris. l. 3. 4. c. 12. §. 12. & seq. Scribit Dio Cassius, morti adductos quosdā viros, quod nudi obuiam fuissent Liviae Matri Tiberij Cesaris, quos tamen illa morti, venia eripuit, quod diceret, pudicis mulieribus hos nihil ab statu differre. Apud Vropienfes insulanos sollicitasse ad stuprum, idem quod stuprum commississe est. Et narrat sacra pagina, Pharao-
nem multis cladibus, ob attentatam solum Saræ vxoris Abra-
hæ pudicitiam, affectum esse. Sicut & Abimelechum regem Gerarorum eadem ob causas. M. Claudius Marcellus adilis curulis, Caio Scantimo Capitolino trib. pleb. diem dixit ad po-
pulum, quod filium de stupro appellasset, reusq; vno teste qui tē-
tatus erat, damnatus est. Metellus Celer stupro se quoq; mentis punitor, diem dixit Cn. Sergio Silo, quod numos matris familias dedisset: eog, damnatus, nec factum, sed animus in questione deductus est. Gymnicum agona apud Viennenses sublatum à Trebonio Rufino in suo diuinumratu, illud confirmante Traia-
no Imperatore, quod ex hoc modo, & impudico certamine mo-

Corpori po-
litico neces-
saria lex.

Qui libere
eligunt ma-
gistratum,
necessario
parent ele-
cto.

Legum æ-
nium finis
pax, & de-
inde felici-
tas.
Lex ciuilis
externa di-
rigit.

Cogitatio-
num homo
nō est iudex

Machina-
tiones pu-
niantur.

Scelerum
tentamen-
ta pu-
nita sunt.

res Viennensium inficerentur. Et tollenda sunt res, quæ aniam delinquendi dant.

Voluntas igitur quæ sufficientia maleficij signa dedit, punitur iure. Minus tamen, quam illa quæ aulo polita est; quia hæc deliberatior, pertinacior, nocentior in malo fuit. Quia cogitata melior animus corrigere potuit.

Lex qua opus imperat, etiam voluntatem faciendi requirit.

§. 10. Leges civiles cum bona præcipiunt opera, vel mala prohibent, consequenter mentis & voluntatis actum connexum obedientiæ externæ ita obligant, ut non possit repugnare. Lex enim datur, ut hominibus, ut liberis, ut volentes faciant. Cum enim statuit lex imperatoris, ne annulum nisi eques gerat, etiam prohibet, ne quis voluntatem legi contrariam habeat. Illa n. legi repugnat, ideoq; inobedientis est.

Lex ignota non obligat.

§. 11. Lex civilis cum sine temporis certo præscripto fertur, statim obligat, si negatiua est, si affirmatiua tum cum executionis præceptum viget. Non tamen in illis locis, ad quæ eius notitia moraliter non potuit peruenire. Neq; enim Imperator Viennæ legem condens, eodem tempore Rhenanos obligare potest: cum nōdum suspicari de lege quicquam possent, est quidem lex, sed non obligat, nisi eos, quibus sufficienter indicata est; Non enim committit in legem, qui eam sine culpa ignorat.

§. 12. Promulganda igitur lex est, & tamen putant pleriq; legem imperatoriam, non nisi post duos menses, à constitutione obligare. Ita authen. habet. Ut autem adhuc apertius causa declaretur, sancimus, si scripta fuerit huiusmodi lex, hanc post duos menses, dati eius temporis valere. Quod tamen ad leges magistratuum inferiorum non extendunt.

Lex cum iuste datur accipienda est.

§. 13. Acceptatio legis non est necessaria conditio, ut sit valida; sed cum lex est iusta, populus est necessario accipienda; in magistratu enim auctoritas & voluntas est legem ferendi, subditosq; obligandi. Subdito igitur parendum est; nam continuo violatores puniuntur. Effectus enim est acceptatio, quæ obligationem consequitur, sed effectus causæ, non est conditio necessaria, ut causa sit, vel agat.

§. 14. His constitutis magna controuersia est, an lex civilis non obliget modo, sed etiam obliget conscientias subditorum, ut qui eam transgrediuntur contra Deum peccent: Nempe princeps lege sumptuaria certum numerum conuiuium in nuptijs, item tempus, & ferculorum modum lege definit. Titius numerum auget, & fercula, & tempus; an non committat in legem, ut peccet?

Lex civilis conscientias obligat.

§. 15. Omnes qui fidem Catholicam profitentur in eo conveniunt, ut dicant; Legem civilem conscientias etiam stringere. Hæreticorum multi id negant, aliqui concedunt. Hoc an. 1688. Scharpius quidam homo malitiosè imperitiæ multis argumentis persuadere conatus est, principum leges ad conscientias non pertinere. Sed eum refutat ipse Paulus Apostol. clarissime Rom. 13. 1. & seq. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac: & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris: time. non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: Vindex in iram, ei qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote: non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim & tributa præstatis. ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum Deo seruientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vestigal, vestigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

Et idem Paulus Tit. 3. 1. Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse, minime blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos:

omnem offendentes mansuetudinem ad omnes homines.

Nec mirum cum Christus dare iussit Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & Deo, quæ Dei. Ipse etiam tributum dederit Matth. 17. 24.

Hinc firmum & euident argumentum sumitur: Deus iubet regū legibus obtemperare, qui igitur eas transgreditur, Dei mandato resistit, ille autem peccat; qui igitur leges regias violat, peccat.

Hinc August. eos qui iustis principum legibus parent grande præmium, qui eas negligunt, grande supplicium mereri docet. Certe obediendum est dominis etiam dyscolis. 1. Pet. c. 2.

Cum enim magistratus leges ferat, ut minister Dei, potestatemque diuinitus acceptam exerceat, in eius contemptu, diuina maiestas ipsa contemnitur. 1. Reg. 8. Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Quod si respublica principem constituit ea lege, ne constitutiones concientiam obligantes scriberet; non tamē inde sequeretur, leges non obligare, nam illa respublica cum rege poterit obligare conscientias, si communi consensu lex eo sine scribatur.

Deinde lex naturalis est, quæ iubet obedire principibus, imo lex æterna. Hæc est enim voluntas Dei, inquit Apostolus. Sed conscientiam lex naturalis obligat. Hinc sæpe obedientiam cōmendant etiam gentes. Obedientia maximum bonum in republ. & militia, & domi. Xenophon in Laced. & Aug. l. 14. de ciuit. c. 12. In creatura rationali obedientia mater est quodammodo custos, virtutum. Quis credat maximum Reipublicæ bonum, in Republica à Deo constituta, non obligare ciues, nec eos peccare, si contra agant?

Dominorum in seruis, mariti in coniugem, parentum in liberos est, non modo legitimum imperium, sed etiam tale, quod qui subterfugiunt, grauiter coram Deo delinquant. Deut. 21. Filius inobediens iubetur occidi. Mulieres iubentur esse viris subditæ, cur non etiam ciues magistratui? Obedire itaq; regibus est obedire Deo, si nemere contra leges iustas regum, est Dei potestatem pessum dare. Omnium enim horū inobedientia cōscientiam lædit, omnes ergo obligat.

Natura legis est obligare, & dirigere; itaq; cum serio lex proponitur etiam obligat. alioqui sæpe potestas coactiua posset eludi. Nam pœnam externā multum fugere possunt, aliqui contemnant, pleriq; impunitatis spe delinquant. Verum grauius insurgunt Caluimiani quamuis dissidentes.

Negatiuam (inquit Pareus in Rom. 13. 5. dub. 7.) sententiam videtur tueri Caluim. Insit. l. 3. c. 19. n. 15. 16. & l. 4. c. 10. n. 3. 4. 5. quem sequitur Beza in notis: Sibrandus de Pont. Roman. l. 8. c. 7. quod tanquam infame dogma acerbe insectatur Stapleton. in Antid. pag. 783. Bellarm. quoq; exprobrat Caluino l. 3. cap. 9. de laicis: & dicit ante illum idem docuisse Ioh. Gersonem de vita spiritali lect. 4.

Sed grauius inter omnes, impudentissimeque pessimam causam egit Joan. Scarpus, non Hercules, ut eum adulatorum vocant, sed Cacus Britannia, lues Gallia. Eius igitur argumenta examinemus.

Obiectio 1. Solus Deus habet ius in hominum conscientias. Rom. 1. 32. & 2. 15. 1. Cor. 7. 25. 1. ac. 4. 12. 1. Pet. 4. 19. & alibi. Ergo nulla lex, nisi diuina conscientiam obligat.

Respondet 1. Rom. 1. 32. Nihil tale inuenitur, nec est, sed tantum: qui cum iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte, nō modo qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Inter cetera vero ennumerat, Parentibus non obedientes, & incompósitos, ex quo conitarium colligitur. Parentibus non obedientes digni sunt morte, ergo & magistratibus inobedientes, ergo & leges magistratum violantes, illi enim magistratui non obtemperant, sed incompósitos sunt, ergo inobedientia conscientiam lædit.

2. Rom. 2. 15. Dicuntur gentes, quæ legem non habent, ostendere opus legis scriptum in cordibus. Non ait gentes carente

Leges principum habent à Deo auctoritatem.

Lex naturalis est ut principum legibus pareamus.

Non minus iussa regum subditos, quam dominorum seruos obligant.

Infame dogma quoddam Caluimianorum.

Inobedientes peccant.

rere lege ciuili, cum infinitas leges haberent, sed negat legem Dei accepisse sub qua iudæi viuēbāt. Multo minus indicat legibus ciuilibus earum conscientias obligatas non fuisse.

3. 1. Cor. 7. 31. Negat Apostolus se Corinthiis, *Laqueum infigere velle*, agit vero de virginitate seruanda, protestatus, non præceptum se ponere, sed *consilium dare*. Quæ vero est ratio. Paulus præceptum virginitatis seruandæ non dat Corinthiis, nec laqueum eorum conscientias iniicit, non ergo regum leges in conscientias obligant subditos. An hic si vllam argumentandi legem teneret sic loqueretur? Quid consiliorum libertati, cum necessitate præceptorum?

4. Jacob. 4. 12. *Vnus est legislator, & iudex, qui potest perdere & liberare*. Quid vero hoc ad oleas? Monet Apostolus, *Ne iudicent legem, sed faciant, quia vnus est legislator, & iudex*. Non tamen conuincitur inde, non esse alios legislatores, sicut nec illud; non esse alios secundarios iudices. si alii legislatores, & iudices, sed secundarii, igitur & leges, igitur & obligatio.

5. 1. Petri 4. 19. *Fideli creatori, inquit, commendent animas in benefactis*. Quid igitur? an ideo non tenentur principum suorum legibus? Anima Deo commendatur obediendo magistratibus. Sed tamen solus Deus ius habet in conscientias: ita sane solus habet ius in corpora, & fortunas, sed aliis tamen ius illud communicauit; dum alios iussit regnare, iubere, vetare, punire, alios iussit obtemperare. Dum legum conditores dedit, alios parere voluit. Primum & summum ius in Deo est, in vicariis Dei, regibus, ius participatum; quemadmodum in parentibus, magistris, maritis. Itaque potest in foro vt aiunt conscientia, in foro Dei obligare princeps, quia Deus ita iussit, vt illi obediretur. sed præstat Gallico ministro respondere de sententia ministri alterius. Pareus in c. 13. R. 6. v. 5. dub. 7. sic obicit. Conscientia solum Deū respicit. Respondet ipse 1. *Non solum Deum, sed etiam homines respicit conscientia, Paulo teste, art. 2. 4. 2. Conscientia respicit leges ciuiles, non vt sunt tales, sed vt sunt late à ministro Dei, & munita auctoritate generalis præcepti diuini, Honorapaterem, &c.*

Obicit Pareus 2. Conscientias obstringere est solius legis diuinæ, non ergo legum ciuiliū. Respondet. *Fallacia non cause*. Obstringit enim Deus conscientias vel immediate sub ratione cultus, per leges diuinas: vel mediate sub ratione discipline per leges ministrorum, &c. Suorum igitur iudicio Caluinafter ille, qui Christianissimum Galliarum regem petit his dictis, refutatur.

Obiectio 2. *Humane legi sepe propter conscientiam non est parendum. Dan. 3. & 6.* At legi diuinæ semper propter conscientiam est parendum. Ergo.

Respondeo. Hinc nihil contra veritatem confici, sed tantum impericiam. Quale enim argumentum: Impiis legibus idololatriam præcipientibus non est parendum; non ergo rectæ, & vtiles principum leges conscientiam obligant? Multo sane aliter Augustin. ep. 50. ad Bonif. comitem. *Quia & imperatores, quando pro falsitate contra veritatem constituunt malas leges, probatur bene credentes, & coronantur perseverantes. Quando autem pro veritate contra falsitatem constituunt bonas leges, terrentur sentientes, & corriguntur intelligentes. Quicumq; ergo legibus imperatorum, quæ contra veritatem Dei feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande premium. Quicumq; autem legibus imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium.*

Nos cum parendum legibus dicimus, de iustis sermonē facimus. Quod si recte ratio cinatur, qui dicit. Humanis legibus sæpe non est parendum, nulla ergo lex humana conscientiam obstringit; Non video cur non eodem modo argumentemur. Humano magistratui sæpe non est parendum, praua scilicet iubenti, nulla ergo magistratus iussa obligant conscientiam, non ergo opus est potestate, nec anima sub-

ditæ est, quæ se potest illi opponere. Imo si pœnis sua iussa exequi velit, resistere.

Obiectio 3. *Leges conscientia mutari non possunt, vt nec conscientia, nec Deus: At leges humane variae & mutabiles sunt, ergo.*

Respondeo. Hoc quoque argumentum idioticæ malitiæ esse. Nec est forma, nec materia syllogismi. si enim legitima forma constituenda sit, ita est argumentandum:

Nulla lex conscientia est mutabilis.

Omnes leges humane sunt mutabiles.

Ergo nulla lex humana est lex conscientia.

At sic accepta maior Manichæorum est, & totum penes veteris instrumentum è medio tollit, leges enim cærimoniales, & iudiciales mutatae sunt. Lex conscientia generalis impota manet; Malum fugiendum, bonum appetendum esse. Contra dictamen conscientia nihil agendum esse. At leges particulares, quæ aliquando conscientiam obligant, crebro mutantur. olim nisi anima circumcideretur, *delebatur de populo suo*, nunc vero dicitur, *si circumcidamini Christus nihil vobis proderit*. Ecce lex legi contraria: lex mutabilis, sed Dei immutabilis, qui ab æterno immutabiliter statuit tempore constituto legem mutare, veterem abrogare, ferre nouam. Hoc itaque si Scharpius sequatur subito conficiet, Veterem Dei legem conscientias non obligasse.

Obiectio 4. *Potestas politica est temporalis de rebus externis, non internis, & eius finis est pars exterior. Ergo spiritualem effectum prouidere, id est, conscientiam obligare non potest.*

Respondeo. Potestatem politicam per se versari in materia externa, ideo per se, & directe in re spiritali, obligationem spiritualement non posse adferre. Quia tamen in rebus externis, & temporalibus potest honestum, & turpe inueniri, potest lex temporalis in ea materia obligationem inducere. Est enim diuinæ potestatis participatio. Pareus grauitur respondet. *Est eadem fallacia (non causæ)*. Est enim magistratus legibus non intendat obligare conscientias: tamen conscientia subditorum sentit se astringi ad obedientiam sub culpa, propter generale Dei præceptum: *Honorapaterem & matrem*.

Hac tamen in re illa errat, nam reuera magistratus sæpe ita legem fert, vt nolit obligare conscientias, & si non velit, non obligat; ius enim legis non extenditur vltra legislatoris voluntatem. Velle interdum obligare testatur ipse Pareus in tanta rapsodia parum sui memor. In R. 6. 13. 5. dub. 7. propos. 5. *Leges ciuiles, quibus Princeps intendit non tantum notificare, aut ostendere, quid agendum sit, sed serio imperare, & ad culpam obligare prauaricantes, in particulari & per se obligant conscientias sub culpa mortali & offensione Dei.*

In hac est dissensio. Sed pro hac valide militat ratio firmantes, & præcipue determinatio Apostoli: *necessario est obediendum non modo propter iram, sed etiam propter conscientiam*. Et ratio est euidentis: quia violatio specialis legis, necessario trahit secum violationem generalis de obedientia erga magistratum. Violatio autem generis ladic conscientiam. Ergo & violatio specialis. Obligat igitur conscientiam. Hæc vere Pareus. Verum ipsa ratio Scharpij se elidit. Politicæ potestatis finem ait esse pacem exteriorem; At vero ad pacem exteriorem conscientia obligatur, ergo ad ea sine quibus pax illa esse nō potest, sed sine legibus pax esse externa non potest. Leges n. sunt vinculum ciuium inter se, & cū magistratu; leges igitur conscientiam obligant.

Obiectio 5. *Potestas politica non potest inferre pœnam spiritualement, nec ab illa absolueret, ergo nec spiritualiter conscientiam obligare.*

Respondeo. Duplici modo pœnam alicuius transgressionis accipi posse; Primo, vt ob violationem mandati pœna omnino spiritalis imponatur, id fieri non potest: non n. potestas politica iuratum legum contemptoribus spiritualement irogare pœnam potest, vt suspens-

Ius Dei communicatur legibus.

Scharpius commissus Pareus.

Bonis legibus parendum est.

Bonis legibus obtemperare acquirit grande premium.

Anomi veteris testamenti è medio tollunt.

Dei leges mutabiles.

Spiritalia præcipit indirecte magistratus.

Apostolus testatur conscientias obligari.

Magistra us
ad penam
obligat non
immediate.

suspensionis, interdicti, excommunicationis. Potest tamen inferre penam sequela quadam, quia potest ad culpam obligare. Cum enim Deus magistratui obediendi velit, non est dubium, quin diuini ordinis violator in penam spiritalem incadat, non tam vi humani præcepti, quam diuini, quod violatione humani contemnitur. Doceat iuuenem Herculem Parens senior Eurytheus. Nec soluitur, nec astringitur nodus, dicendo obediendum esse propter conscientiam, non quia magistratus leges conscientis ferre possit, sed quia salua conscientia non possit ei resistere, cum potestati re Deus subiecit. Nam hoc ipso apparet legibus magistratus conscientias teneri, quia eis propter Deum resistere non licet. Resistere enim magistratui est legibus eius resistere.

Obiectio 6. Potestas politica non potest absolue-
re conscientiam à dicto, ergo nec obligare.

Obligare se
facilius quã
absolueret.

Respondeo. In votobis & legibus non requiri, ut qui obligare potest, etiam possit absolueret. Voto, contractu, stipulatione quisque se obligare potest, absolueret non potest. Soarez ait hoc verum esse, quando obligatio directe non ponitur. Nihilominus generalem propositionem illam veram esse posse. Hoc modo. Quicumque legis obligationem ponere potest, is etiam auferre eam potest. Primo. Sicut legislator potest legem ponere quæ conscientias teneat, ita potest remittere illam obligationem, vel legem abrogando, vel indicando mentem suam esse, hac in re subditos dirigere, nullius conscientiam obstringere. Potest etiam in lege sua, si absque detrimento tertij fieri possit, dispensare.

Non potest
quilibet cul-
pam remitte-
re.

Non autem necesse est, ut postquam lex violata est, culpam vniuersam remittere possit. Nam si proregis iusta lex violatur, læditur non modo proregis dignitas, sed etiam regia maiestas, à qua est auctoritas inferioris magistratus; suam iniuriam remittere prorex potest, regis non potest, nisi eadem de re potestatem specialem acceperit. Ita quoque in his fieri necesse est. Qui magistratus civilem legem transgreditur reatu pœnæ tenetur, quam magistratus posuit, quam idem magistratus tollere potest, non tamen efficere potest, ut ille non deliquerit, nec eam culpam, pœnamque quæ ad Deum pertinet, est enim altioris potestas ordinis. Contra hanc enim Dei voluntatem egit, quæ vult illum obedire non modo propter iram, sed etiam propter conscientiam.

Obiectio 7. Si non minus obligarent leges civiles quam diuina, tum non minus humanis legibus, quam diuinis obsequendum esset, & nemo ab humanarum legum obseruatione & pœnis se eximere posset, quia nemo potest se à diuinis eximere, ubi enim parratio est, ibi ius idem obtinere debet, at postea falsum esse docent Papista, ubi pro immunitate clericorum contendunt.

Leges diuinae arctius obligant.

Respondeo. Non disputari de æqualitate obligandi quæ est in diuinis, & quæ in humanis legibus. Diuinae arctius obligant, quia semper sunt, non modo iustæ, viles, sanctæ, sed certo etiam constat tales esse. Deinde magis in illis violandis diuina maiestas, à qua immediate manant, læditur. Tertio. Diuinae leges omnes obligant, humanae non omnes, quia politici magistratus iurisdictione exempti sunt nonnulli. Deo omnes ex æquo subiecti sunt. Quemadmodum vero à lege sua positiua aliquos eximere potest, ita & à sua magistratus; dari enim alicui priuilegium potest, ne lege teneatur.

Obiectio 8. Si leges Ecclesiasticae non obligant conscientiam, extra casum scandali, & contemptum, tum multo minus civiles, at prius supra probatum. Ergo.

Respondeo. Nos ex contrario argumentamur. Si civiles obligant, multo magis Ecclesiasticae, ut suo loco docebimus. Mirifica est inter Scharpium & Pareum pugna. Scharpius ait non obligare Ecclesiasticam legem, atque inde concludit, multo minus civilem obligare.

At Pareus ex proposito contrarium tueretur, Non ideo obligare Ecclesiasticam, quia civilis obligat.

Quam vero hæc sententia in Romano præsertim imperio confusionem pariat, plus nimio dudum experimur; neque iudicium sententia, neque legibus standum putant, qui has opiniones imbiberunt.

Obiectio 9. Nulla lex ab homine lata, quæ talis conscientiam obligare potest, quia lex non vltius se extendit quam legislator.

Respondeo. Legem humanam obligare absolute, & legibus humanis teneri conscientias; an humanis, quæ humanae sunt; id non venit in questionem morum; sed tamen contra bonos mores est id negare, cum magistratus humani, quæ sunt tales, habeant ius imperandi, legesque ferendi. Itaque hoc olim in Gerlone reprehensum est, quod diceret: Legem humanam ut humana est, non obligare, sed ut est gradus legis diuinæ lect. 4. coroll. 4. Merito sane; Sensus enim est, obligationem obediendi non esse fundatam in potestate legislatoris, sed in nostra rationatione, quæ deducimus legem cui obsequimur, esse derivatam ex lege diuina, vel naturali; quæ deductio in mores deducta Reipublicæ turbet necesse est; nam pro vario hominum captu, varie illa derivatio constituetur, deinde omnium legum humanarum ab omnibus examen instituetur; potestas enim regum, ad dubiam, & inquietorum hominum leuissimam deductionem coarctabitur. Denique quanta hoc loco vaerimis tabularum argutijs licentia conceditur; leges contrarias comparabit, quocumque modo diuersas illis anteponent, quibus regitur. Itaque dicendum est; Ex humana potestate obligationem nasci, ideoque humanæ potestatis legem, quæ talis etiam, obligare: nam etiam quæ talis tota vim habet à Deo. Quia habet à Vicario Dei. Ceterum sic arguari non conuenit, ne ex falsis tritis, veri tumultus oriantur.

Leges huma-
nae obli-
gant, quo
respectu, nõ
quaritur.

Restrictio
ad obedi-
tionem legum
periculosa
est.

Obiectio 10. Humana lex medium ad finem remote constituit, seu mediate, & medium seruanda societatis humana humana cogitatione inuentum, in quo sepe errat; Deo humana lex, ut talis, conscientiam non obligat.

Respondeo. Quarinodum in scirpo. Quauis enim Pareus, & Caluinus ita sentire videantur, Pareus tamen cum à ceteris dissentiat, satis ostendit, se putare leges humanas per se obligare. ita propos. 5. quæ supra citauimus. Verum Gallicus Hercules, per alia quæ inconuenienter docet, mentem suam indicat, nempe non obligare, quia non præcipiunt actus virtutum, ut ait resp. ad obiect. 4. Et ad ob. 5. Deinde, inquit, leges regum tantum obligant conscientiam, cum promulgant ea, quæ Deus præcepit. Eius igitur sententia, quicquid rex præcipiat, nisi ante à Deo præceptum est, libera conscientia rejicietur. Nec scandalum est timendum; quia nemo iure scandalizatur, si alius iure suo vitetur. Nemo igitur Caluinistarum qui hanc hæresin condocet actus est, regi obedire tenebitur, nisi legem suam euidenter in sacris biblijs rex ostenderit. Quo quid potest esse seditiosius? Denique si regia lege lex diuina promulgatur, nouam obligationem non accipit, præter eam, quam ante habuit. si enim non est vlla regi in conscientiam iurisdictione, nec cum legem diuinam fert, quicquam nouæ obligationis accedet. Tandem vero immemor Scharpius, quid disputarit, concludit Respon. ad ob. 7. quæ hæc est. Iubemur obedire magistratui propter conscientiam. Ergo.

Reges etiam
illa iubere
possunt, quæ
in biblijs nõ
sunt.

Respondet. Negatur sequi, quia Apostolus tantum contra eos agit, qui magistratum damnant, aspernantur, & eius obedientia se subducunt: Deinde id dicitur respectu auctoritatis, in quibus quæ à Deo est non respectu legum singularium: Denique leges civiles non obligant per se, quia necessitas obseruandi non consistit in rebus præceptis, sed ab auctoritate magistratus & sine legum generali pendet.

Hæc totidem sunt argumenta contra ipsum. 1. Non cõtemptum magistratus duntaxat, sed in obedientia Paulus

Paulus reprehendit. Obedire vult propter conscientiam. Cum vero quispiam legi non pareat; quia putat, non esse potestatem obligandi, is contemnit magistratus auctoritatem. 2. Obediendum dicit, respectu auctoritatis quæ à Deo est. Sed hoc satis est, nam illa auctoritas à Deo magistratibus est communicata, ergo respectu auctoritatis quæ data est magistratui, ergo respectu legum singularum, quatenus habent auctoritatem à magistratu. Nihil enim refert, quod leges civiles sint de adiaphoris; nam multe leges Dei non sunt nisi de mediis, cum tamen à Deo imperantur, desinunt esse media; sunt enim necessaria. Ita & hæc media legum civilium, ratione potestatis, quam Deus magistratui contulit, necessaria sunt media ad humanam societatem conservandam. atque hoc tandem fatetur, cum ait. Quia necessitas observandi non consistit in rebus præceptis, sed ab auctoritate magistratus, & sine legum generaliter pender. Si ab auctoritate magistratus pender necessitas, illa ergo conscientias constringit, quibus necessitatem parendi imponit. Mitius ergo sentire videtur, quam verbis præferat, si tamen novit, quid sentiat. Nam heresis eum ad pravitatem, ratio ad veritatem trahit. Quæstione 1. Vbi querit an magistratui liceat condere leges? Respondet. Licere probatur his argumentis.

1. Principes dicuntur legeslatores. Prou. 8. 1. & ibid. Isa. 33. 22. Ergo.

2. Si Christiani possint esse reges, tunc & possunt leges condere, quia magistratus summus & vniuersalis a necessario coherent secundum regulam iuris; concessa iurisdictione, ea sine quibus exerceri non potest conceduntur: at prius, ut supra probatum, ergo.

3. Lex nihil aliud est quam regis iussio. Ergo si iubere possunt reges & leges ferre possunt.

4. Christiani sunt homines, ideoque reip. ciues. Ergo actionum civilium regulam habere debent, at pro regula non sufficit lex naturalis, quia principia quedam generalia tantum ostendit: non Evangelica, quia solum de rebus diuinis agit. Ergo necessaria est lex humana.

5. Si non liceret principi Christiano legibus populum obligare, tum id esset, quia hoc libertati Christiana aduersatur, at posterius est falsum, quia libertas Christiana tantum opponitur seruicui peccati, cui etiam lex iusta opponitur: Deinde quod fundamentum habet in natura integra non opponitur libertati Christiana, at lex omnis civilis iusta est talis, ergo.

Iubendi potestas, & obediendi necessitas reciproca sunt.

§. 17. Hinc firma, & quieti necessaria ratiocinatio deducitur. Principes sunt legeslatores, ergo obligare subditos possunt. Secundo vox dei seu legum ferendarum potestas connexa est iurisdictioni, ergo obligat vt iurisdictioni. Sed iurisdictioni obligat in conscientia, ergo & vox dei. Si enim iudicare secundum leges civiles in conscientia tenetur iudex, ergo & obedire tenetur subditi. Exemplum clarum est:

Immobiles res vsucapiuntur inter præsentis decennio, inter absentes 20 annorum spacio. §. 1. de vsucap. ap. instrum. l. vni. de vsucap. trans. c. iudex in conscientia tenetur iudicare secundum hanc legem, & rem Cai addicere Titio, si ille præscripsit. Nemo est, qui iudicem aliter iudicantem, impium, iniustum, petiurum, raptorem non iudicet. Eius igitur conscientia humana lege tenetur, nam lex diuina vsucapionum tempora non definit. At si iudici incumbit necessitas ita iudicandi, eadem tenebitur Caius obtemperandi, & ager Caius contra conscientiam, si non pareat, cum necessitas iudicandi secundum hanc legem, & iudicatio standi reciproca sunt. Ita vis tota & determinatio est in humana lege, à diuina tamen lege derivata. Si vero Caius sit Caluinista Scharpius, poterit quacunq. ratione obfistere executioni; nam legē, & iudicium nihil ad conscientiam facere arbitrabitur; clam, palam, nunc, olim quocumq. dabunt se tempore vires, ibit repetitum res. Itaq; bellum esse

poterit iustum ex vtraq. parte. Titius enim rei iudicata priuilegio rem tenebit, Caius dicet sine noxa se iudicio legis humane posse obfistere. Si igitur iurisdictioni vox dei connexa est, lex humana conscientias obligat. Qui aliter docet, pro iudiciis legitimis mera latrocinia, & euersionem Reipublicæ inducit.

§. 18. Ex ipso etiam Scarpium reuincit, si lex nihil aliud est, quam regis iussio, & iussioni parendum est propter conscientiam, ergo & legi, quæ nihil est quàm regis iussio. Multa autem rex iubere tenetur, ergo & subditus parere. Quod enim rex tenetur exigere, id subditus tenetur præstare. Præter leges naturales, & Euangelicas necessaria est lex humana. si lex necessaria, ergo necessaria est eius obedientia. Ridiculum enim est, in ciuitate legem aliquam necessariam esse incolumitati ciuitatis, necessariæ tamen legis obseruationem esse liberam, & vnumquemq. ciuium necessariæ legis posse esse violatorem.

Legis necessaria est necessaria obferuatio.

Deniq; si lex civilis iusta non obstat libertati Christianæ, si fundamentum habet in natura, si ciues suos princeps obligare potest, quis dubitet etiam conscientias obligari posse?

His tamen repugnant, quæ docet q. 3. de Antichristo. Christum nolle conscientias nostras hoc iugo premis loquitur autem generatim de Ecclesia, & principibus sæcularibus. Et arg. 10. Non potest homo damnare ad inferos, ergo non potest obligare conscientiam ad legem seruandam sub pena mortis æternæ. Quali vero homo diuina auctoritate prædictis id non possit. si enim peccat contra legem, iam seipse condemnat. ita filium rebellem & contumacem, non pater, sed Deus inobedientiæ vindex inferis addicit.

Inobediencia est damna-bilis.

CAP V T IX.

Non omnibus legibus etiam iustis conscientias obligari, quibusdam vero inequaliter astringi.

§. 1. **L**eges civiles interdum obligant immediate ad penam duntaxat, non autem ad culpam. Hæc in parte nonnulla est Theologorum dissensio. Quidam enim omnem legem præcipientem, aut ventantem obligare conscientias contendunt; quia in omni lege est potestas cum voluntate obligandi, & in violatione inobediencia, quæ est peccatum. Itaq; ne quidem in potestate legislatoris esse putat non obligare, si legem ferre velit. Alij vero posse fieri, vt legislator verè præcipiat, non modo ordinet, aut dirigat, & tamen non peccet transgressor, quia potest nolle eum obligare ad culpam, sed tantum ad penam. Vera lex illa est, nec tamē transgressor culpa tenetur. Exempli causa. Antiqua lex Venetorum erat, vt ei qui curiam (quæ tum humilis erat, nec vlllo modo dignitati Reipublicæ par) magnificentius exstrueret, multa esset. Quidam ducum deiecit vetere domo, pulchram & tanto concessu dignam molem eduxit, accusatus libens volens multam dedit; Non peccauit magnificentia illa, neque enim mens Reipublicæ fuit ad peccatum obligare, sed metu penæ retinere paratum frugalitatem.

Lex potest esse quæ ad conscientiam non obliget.

Lex Veneta.

Dixi immediate; nam reuera etiam illa lex conscientiam attingebat, postquam enim palatium exstruxit, multam dare ex conscientia tenebatur. Huiusmodi sunt multe leges Religioforum, quæ ad culpam non obligant, sed tantum ad penam vel certam, vel incertam. pender enim tota obligatio ex mente præcipientis. Penam vero transgressor sustinere cogitur, quia alioqui nulla esset ratio eum cogendi, si nec conscientia, nec pena tenetur.

Lex omnis quodammodo obligat conscientiam.

§. 2. Legem illam dixi more communi. Nam si rem ad vium refecimus, tota lex illa obligat conscientiam.